

HLEDÁNÍ NEVINNOSTI - K IDEJI MNIŠSKÉHO ŽIVOTA

Luboš Rokos

Filosof Karel Floss, navazující na myšlenky historika Libora Jana, si v jednom historickém sborníku povzdechl, že dějiny mnišství se zaměřují více na architekturu klášterů než na samotný myšlenkový svět mnichů. Studovat stavby z hlediska architektonického vývoje nebo z hlediska opracování kamenů je určitě přehlednější a předpokládá se jistější výsledek, než když se hloubá v náboženských myslích zašlých dob. Jednu základní myšlenku mnišského života se ale přeci jen pokusíme přiblížit, a to i díky dešifrování významu klášterních staveb.

Obnova člověka před Pádem - Jan Křtitel a křest vodou

Jedním z ústředních témat všech forem křesťanství je pád lidstva do prvotního hříchu a jeho náprava pomocí křtu. Rudolf Steiner vysvětluje význam křtu slovy: "Křtem v Jordáně mělo být dosaženo toho, aby křtenci byli přeneseni na okamžik do doby před tím, čemu se říká 'pád do hříchu'. Z jejich vědomí mělo být do jisté míry vymazáno to, co se dělo po něm. Měli být přeneseni do prvotního stavu nevinности, aby viděli, jaký byl člověk před pádem. ... Aby pozemský život započali ještě jednou od výchozího bodu, před dědičným hříchem, aby nemuseli prožívat, co se po pádu odehrálo. ... Lidé, kteří jsou toho názoru, že je nutno odtrhnout se od toho, co přinesl svět po pádu do hříchu, proto utíkají na poušť a do samoty a vedou tam poustevnícký život. To se nám velmi přesně líčí také u Jana Křtitele, jenž žije na poušti. ... V gnosi má toto 'nechtění žít se světem', řekl bych, ještě svůj nejduchovnější dozvuk. **Projevilo se to v mnišství.**"
1)

Lidské éterné tělo je protějškem vodního živlu. Voda je schopna aktivovat jasnovidné orgány éterného těla, a díky těmto orgánům je člověk schopen vidět do minulosti, až do akašické kroniky. Steiner takto vysvětluje, proč byl Mojžíš jako dítě vložen do košíku a poslán po vodě. Mojžíšovi se díky tomu otevřel duchovní zrak, kterým viděl až do doby vzniku světa, který shrnul v biblické knize Genesis. Podmínkou takového křtu bylo ponoření celého těla do vody, aby se mohlo uvolnit celé éterné tělo.

Janův křest vodou tedy umožnil křtenci vidět alespoň svět před prvotním hříchem; v tomto smyslu slova tedy křest prvotní hřích skutečně smývá...

Obnova prostředí před Pádem - klášter jako obraz Ráje

První poustevníci tedy byli nástupci Jana Křtitele v jeho cestě do ústraní. Vedli svůj ideální život, nezatížený prvotním hříchem a nezatížený společenskou strukturou, která už v hříchu pevně vězí. Před společností chránila samota, ideálně poušť - ostatně české slovo poustevník pochází ze slova poušť, stejně jako řecké eremita ze slova eremos.

Časem došlo ke spojení poustevníků do společného života. Vznikly mnišské řády řídicí se vlastními pravidly nebo-li řeholí. V římském kulturním okruhu udával dlouhá staletí směr řád benediktinů. Řád založil sv. Benedikt v 6. století, jako jediný pro svou říši ho prosazoval Karel Veliký a ustoupil až s rozmachem nových řádů od 12. století.

Mniši se přiblížili více ke společnosti, ale před hříšným světem je chránily zdi klášterů. Uzavření se světu je znát z etymologie, slovo klášter nebo německé Kloster pochází z latinského claustrum - uzavřený.

Za zdmi klášterů měl fungovat stav podobný rajskému a struktura kláštera tomu odpovídala. Zeď chránící ideální stav je součástí kláštera stejně jako biblického Ráje. Slova jako anglické "paradise" nebo německé "das Paradies" pocházejí z perského "apiri daeza", v překladu „Sad za zdí“; perské slovo se dále na západ dostalo zřejmě přes Židy od jejich babylonského zajetí. Biblický Eden je v Genesis opakovaně označován za zahradu nebo sad, kde rostou rozličné stromy. Zakladatel cisterciáckého řádu sv. Bernard z Clairvaux prohlásil, že "klášter je vskutu rájem, místem chráněným hradbou kázně".²⁾ Na středověkých zobrazeních už bývá Ráj ohraničen zdí.

Centrem kláštera pak je tzv. rajska zahrada, čtvercový otevřený prostor obklopený budovami. Uprostřed nebo stranou bývá studna či fontána nebo strom. Studna mimo svého užitkového charakteru odkazuje na řeku, která pramení v Edenu, a která se větví do čtyř toků (Gn 2, 10).

Strom v zahradě nemůže být ovocný a už vůbec tu nesmí stát jablko. Pokud je totiž klášter a jeho rajska zahrada imitací Ráje, pak se konzumace ovoce a hlavně jablka rovná opakování prvotního hříchu... Zbytek rajske zahrady byl osázen mj. bílými květinami, které symbolizovaly nevinnost - lilie, bílé růže, bílé náprstníky apod. K tomu přistoupily květiny připisované Panně Marii, člověku symbolizujícímu nevinnost a neposkvrněnost - hvozdík, konvalinka, plicník (jinak zvané "Slzy Panny Marie"), náprstník ("Rukavice Panny Marie") a další. ³⁾

Věčný návrat a věčný vývoj

Mniši toužili po návratu k čistému životu před prvotním hříchem, do ztraceného Ráje. Není to nic nového, návrat k ideálnímu stavu na počátku věků doprovázel život asi všech archaických kultur. Největší pohanské svátky se odehrávaly na počátku roku (ať už v lednu jako nyní nebo třeba v březnu), kdy se formou dramatu hrál mýtus pojednávající o stvoření světa bohy. Lidský svět se tak každým rokem obnovoval, začínal jako nový, nezatížený hříchem (předvánoční úklid celého domu nebo novoroční předsevzetí slibující odbourání zlovyků jsou takovými zděděnými pozůstatky).

Minulost byla v očích archaických kultur ideální, od té doby docházelo k duchovnímu úpadku, k ustávání kontaktů s duchovními světy. Steiner na tento proces vztahuje i Kristova slova, že v židovském zákoně nesmí být změněna ani čárka. Ač byl Kristus se zákoníky ve stálém sporu nebo v napětí, tak zákon samotný byl psán v době, kdy byly duchovní světy ještě otevřené vnímání pisatelů. Také v jiných jazycích bývá jejich nejarchaičtější vrstva uchována v náboženských textech.

Návrat k ideální minulosti byl programem pohanů a i křesťanských mnichů, ale nemusí být obecně křesťanský a není ani antroposofický. Steiner při líčení křtu vodou z rukou Jana Křtitele pokračuje dále: "Buď se duše musejí odpoutat od veškerého života po pádu, jenž zapříčinil, že se pokazily, pak by ovšem celý zemský vývoj až do pádu byl marný, anebo se musí stát něco jiného! To právě vyjádřil Jan Křtitel, když pravil: Přijde někdo, kdo bude křtít Duchem svatým. Jan mohl zachránit lidi pouze před následky pádu do hříchu tím, že je odpoutával od světa. Kristus Ježíš je však chtěl zachránit jiným způsobem; chtěl je nechat ve světě a přesto je zachránit. Nechtěl je vracet zpět do doby před pádem do hříchu, nýbrž je chtěl nechat projít nepřetržitým pozemským vývojem a přece je učinit účastnými království nebeského."

Smyslem lidského vývoje je podle Steinera obecně vývoj. Lidé od svého stvoření žili ve stavu blaženosti,

ale to ustoupilo učení se samostatnosti; i za cenu lidských chyb a rizik zlého chování. Steiner popisuje i údiv lidí na počátku páté, poatlantské epochy, když jim jejich vůdce Manu sdělil, že si od nynějška budou muset zvykat vládnout sami.

Smyslem lidského snažení nemá být návrat k nevědomé blaženosti v božském lůnu, ale hledání samostatného života a časem možnost vést jiné živé bytosti. Hlavní pomocí v této snaze je vztah ke Kristu. Ale opět nejde o hledání Krista v biblických textech nebo ve Svaté zemi, ale o navázání vztahu ke Kristu v jeho éterném těle.

Steiner to popisuje na příkladu křižáků, kteří od 11. století táhli do Palestiny. Celý Orient jako by opakoval slova, která slyšely Marie, když šly ke Kristově hrobu, jenže Kristus mezitím vstal z mrtvých.. Ta slova zněla: "Ten, kterého hledáte, zde není." Kristus se ve vrcholném středověku nepohyboval v Palestině, ale působil mj. v západní Evropě u mystiků typu Mistra Eckharta.

Nejde o návrat do biblických dob nebo do doby před prvotním hříchem, ale o navázání vztahu k duchovním světům podle aktuálních možností doby.

1) Steiner, Rudolf: Stavební kameny pro pochopení mysteria Golgoty. Nakladatelství Michael, Svatý Kopeček u Olomouce 2010, s. 42 - 43.

2) Delumeau, Jean: Dějiny Ráje a Zahrada rozkoše. Argo, Praha 2003, s. 130.

3) Výčet - http://cs.wikipedia.org/wiki/St%C5%99edov%C4%9Bk%C3%A1_zahrada